

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

КРАЉИЦЕ И ЦАРИЦЕ СРПСКЕ.

II.

О љуби краља Владислава.

У прерађеном животу св. Саве каже се на стр. 178 да је св. Сава синовца свог Владислава „аште незаконнѣ и разбойничѣ-скы власть вѣсхитивша“ на краљевство венчао „и цара загорскога дѣштерѣ Асана нарицаемаго некѣстоу семоу“ привео, а сам Доментијан не вели да је том приликом (1234—1236.) Сава Владислава оженио, већ само на стр. 328 каже, да је св. Сава враћајући се с источног пута „изъ града Месембра (Месемврије) посла прѣди къ свѣтоу си благовѣрномуу царю Иоанноу Асѣню“ а на стр. 335 приповеда нам како је краљ Владислав ишао „къ тѣстевн, благовѣрномуу царю Каланоанноу Асѣноу з Трновѣ“ да испроси тело стрица свога, светитеља Саве, који се тамо престабио.

Но која је од Асенових кћери била за краљем Владиславом? По Диканжу¹⁾ се Јован Асен (1217—1241.) двапут женио. Од прве жене Марије, кћери угарског краља Андрије II. имао је сина Калимана и две кћери: Јелену удату за Тодора Ласкара II. цара никејског и Тамару о чијој срећи приповеда Акрополит (стр. 69 и 101).

По смрти прве своје жене Марије († 1237.) ожени се Јован Асен Ирином кћерју Тодора цара солунског, ког је он заробио и ослепио. Ал' о кћерима ове Ирине (Марији и Ани) не може овде говора бити. По Акрополиту (гл. 25.) имао је Јован још једну кћер по имену Марију „ex pellice susceptam“ коју је

¹⁾ Fam. Byzant. стр. 320.

удао био за Манојла брата поменутог цара Тодора солунског, но коју је муж њезин, почем јој је отац кћер деверову за жену узео, одпустио и оцу је вратио (после 1237. године.) Премда дакле из Византијанаца, из којих је Диканж црпио, не дознајемо, која је поименце кћи Јована Асена била за нашим Владиславом, не можемо се ипак гледом на приведена места сувременог биографа сумњати о том, да је краљ Владислав био зет бугарском цару Јовану Асену. Бугарски летописи и цароставници може бити, да ће нам и ту празнину попунити, а донде се морамо задовољити с оним, што из наши домаћи извора о том дознајемо.

По летописима србским умрло је краљ Владислав без деце ¹⁾ а по Трношцу ²⁾ родила му је Бугаркиња „**уада женскога пола.**“ Из листина пак дознајемо, да је краљ Владислав имао не само кћер удату за неког кнеза Ђуру ³⁾ но да је и сина имао, Десу (Тешу) жупана, и да му се жена звала Белослава. ⁴⁾

С. Љубић у огледалу књижевне повести југославенске књ. I. каже на стр. 169 да је Владислав умрло „без одвѣтка“ а у истој књизи на стр. 289 вели, да је Иса, син Владислава краља српског, учинио мир између бугарског и цариградског цара. Одкуд то противусловље? Српску повестницу писао је загребачки академик по нашим изворима и помоћним средствима, а при састављању бугарске историје служио се чешким научним Словником, где је на стр. 972 дела I. нашао ово место: „*Toho času žil v Bulharsku Konstantin Těch u všeobecné važnosti. Isa syn Vladislava, krále Serbského a po matce s rodinou Asěnuv přibuzny, nalezal účastenství a privrženstva mezi bojaru a lidem.*“ Чех дакле каже, да је Константин Тјех, (цар бугарски 1259—1278) будући (Isa) син краља Владислава, а по матери род с Асенима имао међу Бугарима својих присталица, а наш г. Љубић из помоћног глагола истера нам Ис у сина Владислављевог — ипоста-сова партицип! — Говору о роду бугарског цара Константина Теха који сам у једној листини назива Симеона Немању „**дѣдомъ царства мз,**“ ⁵⁾ не може бити у расправи о краљицама места, али свакако не могу а да не споменем, да је г. Крстић г. 1864. још мислио, да је Владислав за другу жену имао неку Млетачкињу, по имену Констанцију од племените породице Морозинија, сестру Томазине, матере угарског краља Андрије III. То је примио Кр-

¹⁾ Шаф. Л. стр. 70.

²⁾ Гласник V. стр. 48.

³⁾ Mikl. Mon. serb. стр. 54.

⁴⁾ В. Arkiv. IV. стр. 527 и Rad jugosl. akad. I. стр. 126. 135. 139.

⁵⁾ Шаф. Памјат. стр. 23.

стић од г. Јанка Шафарика ¹⁾ а Шафарик је исписао из Нардија. ²⁾

Истина је цела, да је Констанција Морозинијева била за српским краљем Владиславом, ал' тај Владислав није био овај наш Владислав, други син првовенчаног краља, већ Владислав син краља Драгутина као што ћу на свом месту доказати.

Могли би нагађати, да је краљ Владислав, пре него што је узео Бугаркињу, већ био ожењен, јер је онда, кад је исту узео, прешао био 34 годину живота и може бити да је жена кнеза Ђуре била од те прве жене Владислављеве, и да подкрепимо то нагађање могли би се позвати на Трношца, који изреком вели, да су се сва три сина првовенчаног краља оженила била за живота очина (до 1224 или 1228. г.), ал' то су гола нагађања, а известно је само то, да је љуба краља Владислава била кћи Јована Асена, цара бугарског, и да се по свој прилици звала Белослава.

(Наставиће се.)

С Е Л И М А.

I.

У мом врту палма с' диже
Са истока донесена,
Селимином руком малом
У двору је засађена.

Око палме зумбул цвета,
Хафисово мило цвеће,
Поред њега паун тица
Поносито лако шеће.

Под нечарним небом овим
Ту смо исток направили,
Хиндостанске земље жарке
Све смо чари саставили.

Да се машта непоквари
Селимино с' око стара,
Њена слика и без палме
Други исток мени ствара.

Кад запарно сунце сија,
У башту се нашу дамо,
Под палминим лишћем хладним
Од жеге се одмарамо

Кад јој с' нашим верне руке,
Около се зумбул диже,
Пажљив паун лакшим ходом
Примиче се палми ближе.

У Сел'ме је тајна сила,
Којом их је опчинила
У љубави моћна снага,
Која их је оживила.

Кад нас гледе, онда мисле,
Да је исток земља ова,
У жиле им тада струји
Животворна снага нова.

¹⁾ Гласник IX. стр. 300.

²⁾ Ср. и Љубићеву примедбу на стр. 169.

II.

Шта би дани, шта би земља,
Да им јарког сунца није,
Ви'ш, Селимо, ти си сунце,
Што ми моје дане грије.

На истоку, дому твоме,
Друкчије се песме крећу,
И лепши се гласи вију
Бајној цури, красном цвећу.

Племенита љубав врела
Тамо целу земљу пуни,
Уздисаји слађе звече
На кашмирској танкој струни.

Ал' опрости западњаку,
Млаког неба жарком сину,

Кад му очи изнемогле
Источном се небу вијну.

О Селимо, груди твоје
Односе ме томе крају,
Поред тебе срце с' диже
У персијском врелом сјају.

У теби сам срећу наш'о,
Твоје ме је име сплело,
У исток ме — сласти пуни —
У заносу том пренело.

Песмо моја, радост моја,
Сел'мино те око створи,
Из недара опијених
Источно ми срце збори.

Мита Петровић.

ЈЕ ЛИ КРИВА СУДБИНА?

Приповетка Љубена Каравелова.

(Наставак.)

Љубомир Цаја и Пера дуго су стајали и гледали на ту го-милу, најпосле обрне се Пера своје друштву и рече: Ама како можете да стојите ту тако задуго, и да гледате на те нализане њушке надничара и калафа? Ајдемо те у порту, да мало разгледамо наш образован свет.

— Свак нек гледа оно што је њему ђеф, а ако ти не можеш да гледаш коло сељака палилулских, ти нас можеш слободно оставити, па иди куд је теби драго, — рече озбиљно Цаја.

Пера је то и чекао.

— Е па лепо, лепо, рече он; ја боме идем у порту да гледам, а после два сахата да се састанемо на портиној капији. И Пера не чекајући одговора крушним корацима остави своје друштво.

— Ви наљутисте брата, — рече Љубомир.

— Е као да се он за ма шта љути! рече Цаја; — то је такав карактер, да само кад је расположен за весеље, то ја га ти миловао ја га љутио он се само смеје. Ја га још нигда несам видеала, да се на ма кога разљутио.

— Чудан карактер — рече Љубомир.

— И мало телећи — одговори Цаја.

— А зар ви не ћете ићи у порту да гледате нашу аристократију? — запита Љубомир.

— Несам рада, одговори Цаја, но ако баш ви поћете тамо, шта му драго, поћи ћу и ја с вама.

— Шта? зар ви хоћете само за то да идете тамо, што ја идем? Дакле ви немате своје воље, већ за другим?

— Аја, моја је жеља и воља да останемо још мало овде, да гледамо како коло игра, а после да идемо кући. Но немојте забравити, ја несам једна, па дакле ни моја воља не припада искључно мени, она је моја само од чести, а од чести припада оном друштву с киме сам ја овамо дошла; а по моме ако двоје желе једно исто, то се трећи мора да покорава. Већ и не могу рећи да је моје мњење истинно и непогрешно, кад човек дели убеђење са противним.

— Ја опет не мислим тако! По том мњењу нека цео свет поће једним путем, а ја немам воље да идем тим путем, то ја не ћу ићи, а хоћу л' баш и ја туда, то ћу и ја ићи. Моја ми је воља и слобода дражија од воље целог света. Можда би ја и нашао много доброга на том путу, којим иде цео свет, али ја идем по својој вољи другим путем, ма ме само несреће сретале, можда да је то казна, али ја се покоравам својој вољи и не светској; слушавам себе а не свет, живим својим животом а не светским. Друга је са свим ствар убеђење. Да вам објасним то примером. Готово 99 људи од стотине убеђени су, да је човек, који је претрпео два или три пораза, као на пример Наполеон, Фридрих, Карло, Петар и други, да су прави јунаци, мученици, велики духови, генији и још бог те пита какви, а Њутон, Галилеј, Хершел, Сервантес, Чернишевски и још други истина несу људи обични, али тек опет људи од врло малог значаја; ето тако су убеђени па и ако ови последњи за историју човештва и његово умно развиће стоје високо над оним првим, да би се паметан човек смејао кад би их хтео да упореди са оним првима, т. ј. са оним солдатима, који су били узроци смрти милиона људи. Ето то је моје убеђење. Мени се чини да неје у томе сад јунаштво ни величина духа предводити војске, и жудети за милијоном живота. Садање јунаштво, и право човештво у томе је, кад је човек правим јунаштвом, и са знањем свију опасности и незгода готов да сретне сваку несрећу, па јој слободно у очи погледа, и да има довољно одрешности и сталности, да се о његове груди разбију сви таласи овог мучног живота. Ја мислим да Сократ вреди више него сви грчки хероји почињући од Агамемнона па до Александра Маке-

донског; да су Касије и Брут благороднији од свију римских царева и императора; да наш брат Хус, Коперник па Фогт, Хајне и многи други мученици, да су много славнији, много величанственији од свију германских херцога и аустриско-пруских краљева и императора; да је Шекспир, Њутон, Борнс, Бокл, Волтер, Дидеро, Чернишевски, Белински, Говличен, једном речи да су мени сви људи од науке знања и труда много светији и много дражији, него сви Плентецнети, Бурбони, Капети, Карлингери и Романови; да су ми дражији од свију великих војсковођа и генерала, и у све то ја тако верујем, да нико неје у стању, да ме у томе разувери, па баш и да цео свет мисли противно. То и јесте убеђење. Ја никада не волим онога, кога још не знам. Но убеђење треба, да би ми унапред знали то о чему смо убеђени. У осталом, ја допуштам и противна убеђења, на пример: ја не ћу да једем корњачу, јер немам воље, она ми се не допада, но само да једном једем од корњаче чорбу, и она би ми се учинилм укусном, или неукусном, то би ја већ имао друго уверење о њој, т. ј. уверио би се је ли корњача добро за ме или неје добра; но такво уверење, такво убеђење не би било убеђење већ ствар укуса. Сад опет да се вратимо! Ето тако исто мени је дражији Карађерђе, Милош, Вук Караџић, Доситеј него сви Неманићи и Бранковићи са њиховим ефемерним величанством. Први су људи светски, који су показали лице народа српског онако како је целом свету; показали његову величину, јунаштво његово и способности његове, показали су да су и Срби људи, и то људи много бољи од енглеских батрока и руски мужика. А последњи својим изврнутим појмовима и ћудљивим излетима довели наш народ до крајњег понижења, па га онда продадоше Турцима, да робује пет дугих векова, да робује, да му се име затре. То починише па онда легаше у земљу са свим својима величијем са свом својом славом, а слава оних првих јунака никада умрети не ће док је народа српског. Што се тиче наше аристократске шетње, то ја имам на то особити поглед, своје појмове, свој укус, па баш и ако одем да гледам ту шетњу, но не идем да се увесељавам, и да се радујем као Пера, већ идем да се насмејем нашим глупостима, а боме и да се научим чему, ако штогод та господа београдска знају. Док човек не види црно, он не зна шта је бело, док не сазна све зло што живи у овој доброј природи, док не сазна све мане нашег друштва, дотле он не може ни да оцени добре стране друштва тог. Нас веселе дивне слике насликане руком славнога Дарвина, но ми још треба да знамо, да та иста рука што тако дивно слика, да је та иста рука распорила преко стотину жаба, мачака и паса, да је та иста рука

парала мртве људске лешине, од којих смрад ауктора књиге: „О произлазењу видова“ милијонима пута хтео га је да загуши, и коме је сто пута мркла свест пре него је насликао за нас те дивне слике.

Цаја је гледала на Љубомира и чисто је гутала сваку његову реч; но она врло много из његовог говора неје разумела; она ни појма неје имала о Плентецнетима, о Капетима, о Бурбонима, о Борису, Дарвину и многим другима, о којима је Љубомир говорио са таквим жаром, па му најзад прекиде реч.

— Ви господине, Љубомире, заборављате да ви не говорите са философом или са ученим човеком, већ са простом и необразованом женском, која и ако појми смисао ваших речи неје у стању да суди о њима, као што би судио други да је на њеном месту. У осталом доста је и то, што сам ја сад изменила свој поглед на ствари, и готова сам да с вама идем у порту. А може бити, да се тамо може којечему поучити човек. Ајдемо те, ја вас већ тако дуго овде задржа.

— Баш и ако се ничему не научимо, тек можемо видети слабости других, па се можемо чувати, да у такве погрешке не падамо, одговори Љубомир, кад чу последњу примедбу цајину; — кад ваш карактер не би био још толико развијен, да ви не би били у стању да познате што је добро а шта рђаво, и ризиковали би да не паднете под уплив рђавих навика, то вам ја не бих саветовао да идете на ту шетњу, али у вас је свест толико развијена да ви не ћете поћи лажним путем. Сад као што кажете ја говорим просто, и ви ме можете разумети. Ви већ имате карактера, и по мом убеђењу карактер самосталан, па зато и желим да вам покажем шта квари наше жене, шта им пречи, па да и оне постану људи. Ајдемо те.

И млади људи одоше у порту палилулске цркве и седоше под клупу испод ораха.

Ко се неје пењао на гору до облака високу, тај не може појмити оно осећање што обузимље човека кад дође код палилулске цркве у време вашара. Светлост, мирис и поветарац облеће вас и лади вас кад се попнете на високу гору; а задовољно срце куца весело у грудма, а светла панорама што се испред вас пружа дивотама својим полагано улива се кроз све органе чуства у раздрагану душу Гора тиха, мирна, велика, а доле под ногама вашим пружио се поље! Како чудно, како божанско чувство овлада човеком на таквој величанственој гори! Чини му се као да је на небу, па гледа на земљу, не са те мале земне тачке гле-

дишта, с које обично гледају, већ гледа одозго са неба ту малу ништаву земљицу, па се чуди и смешно му чисто кад се сети оних свакојакних малих хуља и подлеца што се по њојзи гмижу и кочопере. Свет под тобом и не видиш и не чујеш. Његова красота и величје широм је отворено пред тобом, али ти не видиш нискост и подлост, не видиш сиротињу и голотињу, не видиш богате, не видиш просјаке, не видиш палате ни мале колибице. Градови и села, поља и њиве са пољским мишевима, баре и блата са рогозима и жабама и другим гадовима — све се то слило у једну слику светлу, живу, дивну, божанску. Одатле ти се чини да је на земљи мир прави и срећа, чини ти се да је рај, а то је та иста многогрешна земља што на себи носи толике грехе и неправде, то је та мајка што гледа и сироте где од глади скапавају и богате што у раскоши пливају, па како ти се одозго дивна чини та стара грешница та вечно таласајућа се земља

Ето то исто осећа човек и на вашару палилулске цркве кад из далека гледа на њега. Хајд, да се попнемо на кров палилулске цркве, ја л' звонаре ако нема кога другог узвишеног места па да погледамо отуд на то таласајуће се море од људи жена и деце. На цркву, на цркву, па одозго погледајте. Мирис од дрва, траве и цвећа, мириси из бечких, париских и пештанских апотека све смешано удариће вам најпре у нос; злато, свила и кадифа, либадета са шеритима блистају се од сунца, и све је то врло пријатно, и весели наш поглед и мирише нам пријатно. Ето погледајте иде часни чиновник са својом часном госпојом, погледајте их само како изгледају, обоје очешљано, заглађено, раздељено, очеткано, расчешљано, са раздељцима, — госпоја само напред, а господин и напред и остраг, госпоја дигла госу на ларму само напред, а он и напред и остраг, обоје лепо набељени, нарумењени и напомађени, срећа што смо на крову звонаре а морали би нос затворити од силног мириса кад би крај нас прошли. Господин чиновник у уским по моди панталонама, у црном капуту и белом прелуку, на врату му црвена свилена марама, у цепу му од прелука сребрни сахат са позлаћеним ланцем што га по појасу куца, на рукама му беле гласе-рукавице и у једној руци држи штап, а на ногама му глазиране штифлетне. А поштени Немац Холц разгледа господина од главе до пете, и говори свом комшији кир Спири, код кога он обично сваке недеље попије по три оке вина док се не налиже, па се онда пољуби са Спиром:

— Тридесет и пет форината узео сам му док сам му сашио! Ама ни у Паризу нико не уме да сашије као ја.

Кир Спира ништа не одговори комшији, већ само чачка нос

прстом: Уведоше лепо у моду те проклете панталоне, те сад под старост морамо се учити да их шијемо Чакшире већ нико не ће да носи, па ћемо лепо крај нашег лепог заната по- скапати од глади, ето шта ради шваба!

Ето видите, да сте се попели на кров звонаре то већ не би чули што говори кир Спира.

Жена чиновникова тако се натронтала да већ изгледа гадна поред све њене хаљине од свиле, ћурчета од кадифе и дијаманатских минђуша у ушима и грана по коси. Па кад упоредите целу плату њеног човека са тим урнебесом што је на њој, то морате доћи на ову мисао: ови људи ја л' ништа не једу и не пију, ја л' глобе и краду. Па поред свега тога ти људи опет добро живе међ собом: жена љуби мужа, а муж жену ако јој задовољи сваку њену жељу?

Ето за њима опет иде пар људи т. ј. човек и жена, човек је чиновник а жена чиновниковица, обоје су вишег реда, глете како се практиканти прегипају и скидају капу. Он обучен као и онај горе само још по новијој моди „сиреч“ золуфе тера за уши, а она . . . она је швабица из прека, живи по моди, облачи се у швабске хаљине и као велика чиновниковица само „презрително“ гледа на ниже од себе. Баш сад укочила главу ко ћуран да јој свет види нов шешир и вал што га је нарочито за вашар пору- чила. Он је гадан, ал' она . . . она не вреди да се о њој речи рече.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

17.

Лисичица лисичицу звала,

Нуто зета как' цуницу кара:

Еј, пунице, магарице,

Какву си ми жену дала!

На вратима провируша,

У кашикам' пробируша,

За нађвама омизгуша!

Када види женске стане:

Какве с' оно накараде?

Када види женске ните:

Каква с' оно прометала?

Када види подложнике,

Каква с' оно мицугала?

Када види женски чунак:

Каква с' оно протркала?

Када види кусо пашче:

Нуто нашег пријатеља.

(У Бањалуци.)

18.

А ги горо, бибер-горо!

Дед' подигни бибер-гране,

Да проведем једно коло,

Једно коло девојака,

Девојака и момака.

Свака врста пева се по двапут.

У Тузли у колу.

КАКО ВАЉА ДРЖАТИ КУЋУ.

(Свршетак.)

Није ни подрум и таван без уплива на здравље дома и домаћих. Подрум под кућом чини, да је дољни бој куће много сувљи, топлији и здравији. Дољни бојеви, ако нема испод њих подрума, нису здрави ни за покућство ни за укућане, па ко год мора на дољнем боју да станује, а има избора, нека узме стан изнад подрума.

Без крова куће не ваљају као и оне без подрума. Онај таван ваздуха под кровом чува стан као и онај у подруму не само од зиме и врућине него и од влаге. Без крова куће страдају од овога свег трога већма него оне без подрума. Кров не ваља ни врло низак, ни сувише висок. На низак кров нагомила се снег и киша и задржава се, те поквари сву грађу и зидове. Сувише висок кров не само да је сувише тежак, него и кишу бујније бацајући прелије олуке и исквари зидове озго и оздо, окром што и гром на њега пре наиђе. За кров је најбоље печен цреп, зато, јер је тврд од ватре. Трска и рогоз и слама чувају стан боље од зиме и врућине и од влаге, али не од ватре, а окром тога залеже се у њих лети неброј буба и свакојака гада. Најгори су кровови од даске и шиндре; не само да не чувају ни од ватре ни од зиме и врућине, него часом отруну и испуцају па онда нису одбрана ни од влаге.

Најпосле ваља колико је можно обазирати се и на табан, на којем кућа и двориште стоји. Ово је по здравље домаћих од далеко веће важности, него што се обично мисли. Куће на песку и на кречном табану дигнуте најсувље су и најздравије, изузевши оне подигнуте на стени. Куће на иловачном табану довед су влажне, јер иловача не пропушта воду доле, него је ма колико да озго дође, држи, те непрестано зидове кућне њом поји, са тога су те куће довед влажне и нездраве. Још су нездравије куће дигнуте на црници, а особито на ђубриштима. У овима је вечита болница, у њима редње најпре изађу, грознице и тифи не избевају, ту се не само теже ко од болести предигне, него најздравији људи за кратко време почну венути и пропадну.

Из свега овога види се, како је мучно ма где, а особито по старијим варошима, све онако наћи и удесити, како је по здравље најпробитачније; морали би се читави редови од кућа рушити да се онако удеси, како прописи здравља ишту. Али где се нове куће дижу, ту ваља на ово пазити, па колико је можно одклонити оно што је шткодљиво, јер само је у томе узрок оне велике

разлике у стању здравља у истој вароши, истом предграђу, истој улици. Само је то узрок, што су варошани много слабљи, много више болестима подложни, много краћега века, него сељани, и што много више помре; у варошима помре на годину од 20 душа 1, а у селима од 40 и 50 једна. Страх божији их умре по варошима од јектике и од тифа, а по селима једва се овде и онде по који случај нађе; деце умре по варошима више од полак пре пете године, а и која остану, сва носе печат на лику од својих удих станова.

Али чим се постара, да се испуни оно, што закони здравља ишту, одмах се и стање здравља поправи, па где је згоде, може се извести, да буде боље у вароши, него по селима. Ово поправљање зависи више од увиђења, него од имућства. Где је увиђења, ту је одмах и воље, па онда се нађе и снаге. Ваља дакле распростирати увиђење. А варошке власти ваља да имају склопљене удесне планове, па по њима, да при дизању нових кућа, мало по мало оно изведу, како је по здравље боље.

Поправке, што су у том погледу ово последње време по великим варошима предузимане (у Паризу, у Бечу и у другим местима) посведочиле су, како се онде не само стање здравља куд камо поправило, него како озбиљна воља и у најнезгоднијим околностима може многа добра учинити. Тако се искуством осведочило, чим се баре на згодне јаркове пропусте и осуше, да се одмах и стање здравља толико поправи да по више година живота на сваку душу дође. Исто се тако поправи стање здравља, чим се изливањим речицама исправе корита на прокопе, да брже отичу, чим се гробља и сви други трулежи из места извуку и на северну страну подаље од места ставе, чим се канали згодно изведу, улице исправе, рашире и добро патошу, шумице насаде, воде довољно наведе, а особито добре пијаће воде нађе, и чим се све оне наредбе при грађењу и усељивању у домове одрже. Исто се тако, насупрот, види, да се стање здравља одмах и тим већма поквари, што се већма старање о овом побаци. Има примера, да су негда најздравије вароши и најздравији предели изашли најгори, најнездравији, зато, што су људи занемарили ове прописе здравља.

Оне големе суме новаца што се издају по варошима на богаље, болнице и болнике, на лекаре и лекове, па онда због рђавих станова и на тамнице, судове, полицију и др. много би више користи донеле, да се на све предпоменуто боље пази и онде помаже, па онда и школа да се ухвати, да о овима потребама здравља народ обавешћује.

Али док се ово незгодно стање домова и станова поправи, чему времена треба, дотле је нужно, когод је себи и својима добра рад, да се при избору на ово што више обазире, па онај стан да узимље, што је најудеснији, а особито нека на ово пази онај, који је већ слаб и болешљив, и онај ко ситну децу или старе родитеље има, а тако исто и сваки онај, ко се из здравога места у нездраво мора преселити, јер ови су, који у незгодним становима најпре пропадну. **

ЧИТАОЦИМА ЈАВНОГ ПРЕДАВАЊА „О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.“

Кад је већ изашао последњи наставак мога јавног предавања „О јунацима и женама“ дође ми до руку књига: „Die Geschichte des Hussitenthums und Prof. Constantin Höfler. Kritische Studien von Franz Palacký, böhm. Landeshistoriographen &c. Zweite Auflage. Prag 1868. Verlag von Friedrich Tempsky.

У IX. глави те своје књиге под насловом „Erklärung meines Standpunktes in der Controverse“ вели историјски философ словенски на стр. 63. ово:

„Auch in der Sphäre des Geistes herrscht das Naturgesetz der Polarität vor, das in allen organischen Bildungen die Gegensätze des Männlichen und Weiblichen hervorbringt.“

Ко је прочитао моје јавно предавање, у колико је до сада саопштено, тај ће у тим речима Палацковим познати готово ону исту начелну основу, на којој сам ја покушао да изведем главне покрете душевне образованости човечије, те да на послетку скупим све те начелне, поларисане зраке у једном светлом огњишту, у српским народним песмама. Тај подудар мог умовања с мишљу нестора и првака словенске а да рекнем и садање светске историјографије, који је на тој основној мисли наумио подићи зграду своје теорије о великој борби протестанатства и католичанства, започетој мученичком смрћу Јана Хуса и урнебесним покретом Хусоваца, то изненадно слагање помисли моје, голобрадог тирона, са уверењем старог војводе, тако ме је осмелило, да не могу на ино него да изјавим ево мом поштованом читаоништву, да сам наумио прекинути поворку моји чланака, како би добио времена да израдим ту тему што опширније, те да буде од ње или књижица за себе, или бар повећи чланак, ако допусти књижевни одбор Матице Српске, за Српски Летопис. И у досадањем облику прешла је ствар већ обичне размере јавног предавања,

коме се, на послетку, одужио кратким али верним исцрпком у 28. и 33. броју овога листа од лане.

Што је до изворне самосталности мог основног замишљаја, уздам се да нећу морати уверавати никога, који је год прочитао моје предавање па прочита и Палацкову књигу, да је последњи наставак мог покушаја изашао пре него што је први екземпляр Палацкове студије угледао Новог Сада.

Др. Лаза Костић.

КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

АВЕРДАР. Први јск. Књига је награђена из књижевног фонда И. М. Коларца. У Београду 1868. г. на 16-ни, стр. 136.

ИНДИСКЕ ПРИПОВЕТКЕ, епопеје из Махабарате. Превео Сима Поповић. У Београду, 1868. г. на 12-ни, стр. 183.

ПАСТИРИ. Од Ј. И. (Јована Илијћа). У Београду 1868. г. на 12-ни, страна 60.

СРПСКИ ЦАР-СТЕПАНА, или смрт Душанова. Од М. Т. Јанковића. Друго прегледано издање. У Новом Саду, 1868. г. на 32-ни, стр. 44.

И заиста, г. Кујунџић у некојим песмама труди се да буде хуманитаран песник, сатирик и бич што шиба, но уопште појезија г. Кујунџића сувопарна је, а сатира његова не само што љуто не уједа, него проузрокује тек пријатан свраб. Готово све песме г. Кујунџића дају се упоредити са играчком: кад си их прочитао, остаје ти срце празно, као да га се ништа није дотакло — све је једно, ил' их читао, ил' их не читао, оне нити шкоде нити користе. У свакој песми г. Кујунџића наћи ћемо или пушку, или топ или сабљу, но све те пушке и топови тако су мирни и мили, да би их човек могао дати деци да се играју. Све те пушке и топови начињени су против Турака; али подајте песме г. Кујунџића Турчину, он се не ће наћи увређен нити ће се разљутити, већ ће само рећи; „Чини ми се, да је ово дете срдито али мило;“ или ће рећи: „Аферим море, буди јунак!“ Ако се нађе међу Турцима какав холерик, тај ће рећи: „Знамо ми вас и без да се фалите.“ Да рекнемо отворено: нама се боље допадају љубавне песме г. Кујунџића, него његове хуманитарне и сатиричне. А ако му се баш не може на ино, већ мора да пише у стиховима, онда боље нека пева о љубави, а нека се окане сатире.

За доказ да г. Кујунџић уме лепе љубавне песме писати навешћемо од многих лепих песму којој је наслов: „Српкиња“:

Кунеш ми се месечином, Да заклони од крвничких
О мој бледи зраче, Отрованих стрела?
Кунеш ми се уздасима
Мој млади јуначе.

Месечина, уздасаји,
Златни су ти двори,
У дворима звезда мала:
Твоје срце гори.

Слободно ми срце пружи,
Слободиној вили, —

Срце моје с тобом иде
У бој дивни, мили!

Изаћ' ћу ти на пресретај
У сутон борачку,

Наслужити румен пехар,
Заклетву јуначку.

Руком левом прихватићу
Бојну лаворику,

Десницом ћу загрлити
Сјајну моју дику!

Ал' многи ће нам можда рећи, ако песник пева само о љубави и о цвећу, то би његов круг идеја био врло ограничен, што би се онај предмет, о ком би непрестано певао, сасвим изцрпео, и неби се више сњиме могао забављати. Но ми на то сасвим просто одговарамо: Песниче! ако си ти све твоје мисли исцрпео, ако си све спевао, што ти је мило и драго онда — ћути! Та ми видимо на свету читаве милионе људи, коју још ни једну песму, ни један ред не су написали, па ено их, где живе; па зашто не сљедујеш и ти њиховом примеру? Није нам ни ми крај памети, да овим вређамо г. Кујунџића, јер ово што рекосмо само се у полак њсга тиче; ми говоримо овде о свима нашим славујима у опште, којих су се мисли већ тако исцрпеле, да не имајући ништа, што би из народног живота писали, преводе Давидове псалмове и певају о Самсону и Делили.

У многим песмама г. Кујунџића има мисли, и она је јасна и корисна, али сувопарност и неуглађеност његовог стиха често ту мисао квари. Ево једног примера:

„Шта си ти хтео? запитаће те

„Љубљена браћо, крај гроба мога,

„Да љубиш песмом анђеле свете?

„Ил' грлиш мишљу ђавола злог?

„Да ситиш страсти? ил' живиш довек?

„Једно сам хтео: да будем човек. (Стр. 57.)

По нашем уверењу пушка „абердар“ и сатира треба да буду права сатира, и да постигну своју цел, треба пре свега да читалац појми тај идеал, што га песник има пред очима, а друго сатира мора скроз и скроз познавати зло, против ког је њена стрела управљена.

Но што је необично у књизи г. Кујунџића, то су тачке, које су метуте и тамо, где им места није. Нама се, без шале, чини, да оваке ствари не пишу сами писци, већ штампарски коректори, који кад виде да никаква смисла нема међу међу речима што више могу тачака (е, то вам говори човек у узбуђеном чувству!); н. пр. песма „Зора“ стр. 34.

И сену... грмну... фијукну... пуче...

Је л' гром? је л' муња? је л' огањ тешки?

Или стр. 97.

Ево ти шаљем....

Господин капетане....

Ево ти шаљем....

И моје поштовање.

И тако да је ова књига изишла испод пера ма какве чивутске редакције г. Ружића & Сопр., то ми нашу пажњу не би на њу обратили. И ако смо је узели у претрес, то чинимо због тога: што врло уважамо г. Кујунџића и што се надамо, да ће други пут написати што ваљано и корисно, а он је то кадар, јер има и знања и способности. Ми још једанпут велимо, да то, што г. Кујунџићу кажемо, не би другом рекли, јер нас други не би ни разумео. Г. Кујунџићу врло је добро познато, да ни у једном народу не може бити напретка, где машта над разумом влада, и да се вође европске и америкаанске цивилизације труде, да истисну машту и да разуму даду места за делање. Француска револуција покренула је све науке и дала им је нов правац, али још није све свршила. Људи, који мисле, проучавали су установе разних друштава и влада, и просматрали су недостатке, који задржавају правилност нормалног развитка, и истраживали су нове теорије владалачког устројства и бића. Свака истина наилазила је на противнике, и тако се многе странке појавише, од којих су једни истину износили а други је сакривали. И због тога

су се појавиле свакојакe теорије: у једном реду стоје труди и истинита и темељна истраживања заједно са површним, уображеним и ништавим трудом. Све је то сасвим природно, кад узмемо на ум, да је машта свагда играла већу улогу него размишљавање и факта.

Енглези, по свом рачуну и проматрању, трудили су се да измире науку са библијом. Француска наука ишла је трагом политичних преврата, да, и *monsieur Guizot* служи пре Наполеону него ли истини; дубоко мислећи али тупи Немци или су се удубљивали у језикословне ситнице, или су сентименталисали, тако, да су и сам професор Шлајдн, Хартвиг и други из јестаственице начинили роман, у ком је ђаволима и харлекинима место дано. Руси су скопчали науку и политику с православљем и са светим моштима, и Катков постао је „оберпрокурор“ свјатјејшег синода и т. д. И ево се наука у разних народа још ни дан данас није опростила тога; ал' у тих народа има људи, који су отворено објавили рат сентименталним јестаственицима, лудим научењацима, песницима без мозга, „миропомазаним“ политичарима. Захвалимо сад разним светилима науке, која су доказала, да наука ништа нема са маштом и са поетским фантазијама, које не само да неће бити од користи, него ће бити од извесне штете. И заиста има таквих песама, које потпомажу народни напредак; но те песме треба пре свега да су хуманитарне, истините, и разумне, као што су песме енглеских песника Боренса, Томе Мура и Бајрона, као што су песме Беранжера и од чести Барбијеа; руских песника М. Михајлова, Плешчејева, и песме малоруса Тараса Шевченка. А што се тиче друге врсте песника, драматурга фантазије и романиста без мозга, то ће људство од њих толико имати користи, као од јарца млека. Свака појезија треба да буде истинита, да верно описује нарав и обичаје народа, а драматургија и романи и да науче што је корисно. Питамо шта има опште са Шекспиром г. Суботић или Матија Бан? Милорад Шапчанин с Гогољем? Гете са Лазом Костићем и Шилер с Кујунџићем? И одговарамо: да нема ништа. Осим тога: појезија и романтика могу онда народу користити, кад заузимају велико место у књижевности; а код нас осим песника и стихова не видимо ништа. Не треба да заборавимо, да пут, којим смо ми својој образованости ударили, никако не води развитку дубљине и сили мишљена, већ напротив укорењава у човеку навику на површно сматрање ствари. Но ми знамо, да су насладе за човека само онда благотворне кад му се оне дају с мером — а што је сувише то квари човечију нарав, и тога треба да се особито чувамо. Против извесне

изреке: „Труд без уживања отупљује човека“ — можемо казати, да само уживање без труда може неизбежно имати још горе последице. За човека нема ништа шкодљивије од ганепрестаног уживања насладе.

Боље особине природе његове губе се, обичним забавама пада цена, тежње за вишим насладама не стаје. И резултат свега тога кад се сукоби с истинском трудбом и потребама живота тај је, да наступи ладнокрвност и немарност према свакој радњи. Развивши се лако и површно човек више није способан за даљи нормални умни и наравствени развитак. Човек који је своју младост у лаким и неплодним пословима провео, заслужује сажаљење као год дете, које нема простодушности, као девојка, која је изгубила невиност или као младић, који је проиграо поверење. Међу људима, којима је младост пуна грешних уживања, често примећујемо да овлађује тај скептицизам (сумњичење), који доказује, да им је природа покварена; хрђаво употребивши своје млађане силе, стративши узалуд цветуће време живота, старају се ти људи у свом очајању, да и осталу чест утку. Младићка лаковерност, неуздржљивост, пустоловство и уображење тако рећи опредељује судбу човеку. И услед ових хрђавих последица нерастројава се толико здравље телесно колико оне оставе белегу у нашем карактеру чак и у зрелим годинама. Неваљао и без карактера младић постаје и хрђав човек; годинама често није у стању да пође бољим путем па ма и хтео. Ако је у овом случају још можан лек, то је само тај, да он јасно сазна дужности своје и да се почне енергично забављати корисним радом. И тако ради нашег умног самопознавања и наравственог узвишења, нужна је наука позитивна, нужна је наука разумна, а не збуњено уображење. Па шта бива отуд? Људи, који су били дужни радити за себе и друге поучавати, само пишу песме и то таке, од који човек никакве вајде нема. Г. Кујунџић, као што нам је познато, забавља се са стиховима само онда, кад има празна времена, а остало време употребљује на озбиљнију радњу. Ми би желели да г. Кујунџић има што мање празна времена и да се окане „стихотворисања“.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Десет милијона долара.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Наставак.)

Доња је Тереза такође чула о нападу на „Перувијан“, а при том је још знала, да је све то учинио цигли поглед њезиних пламних очију.

**

— Дакле сад сте вас двоје само? запита их, кад су дошли у одају, па се пусти немарно на диван, а на пуначку облу ручицу наслони своју дражесну главу.

— Да ли је то сасма много, или мало? запита Вилијам.

— На сваки начин сувише. Полутина не ће никада бити цело, и вас двоје сте заједно тек једна целина.

— Нас двоје смо заједно десет милијона долара, — рече Вилијам поносито. Сваки је од нас доста богат, да привуче на се очи каке лимџанске госпође, па ма изгледао сиромах и као бољак.

То је врло мудро и истина је. Али баш с тога, што имате обоје пет милијона долара, то ми чини избор тешким, врло тешким.

— А срце? То не важи код тебе зар ништа?

Доња Тереза се гласно насмеја. То јој је био одговор на тако наивно питање.

Робертсон неје ни речце прословио. Дао се у дубоке мисли и гледао је преда се.

— Па ипак мораш бирати између нас двојице, лена доњо, — рече даље Вилијам, те се с тога мораш решити на једно ма које. Може да ћеш знати, да смо ми врло окрутни људи, и да ни један од твојих обојалаца не ће из пуне великодушности уступити другоме. При томе смо и сасма позорни и не пазимо ни мало на свој живот. Неје л' тако Робертсоне?

Робертсон погледа свога друга, да се овај сав затресао. Вилијам хтеде да своју досетљиву примедбу заврши гласним смехом, али од Робертсонова погледа изумре му смех на уснама.

Тако су још неко време седели код госпоје и Вилијам беше пуно сретан, што му се на сваку примедбу и питање пријатељски и љубазно одговарало. Кад су били на разласку, окрене се Робертсон госпоји и запита шапућући, који ће од њих бити сретан?

Креолка баци на њега жарки поглед и одговори му такође шепатом:

— Који донесе са собом десет милијона долара.

За тим оде скакућући и смејући се.

Робертсон се пожури за својим пријатељем, који је мало напред умакао, и кад га је стигао, запита ће га смешећи се:

— Ја несам ни знао, да си и ти заљубљен у доњу Терезу.

— Е тако је, сваки има своју тајну, одговори Вилијам.

— Наравски! рече на кратко Робертсон и предаде се својим мислима. Паде му на памет, да и он има тајну, о којој Вилијам не зна ни речце, коју му је мало час доња Тереза пришапнула и која је гласила овако: „Који донесе са собом десет милијона долара!“

Робертсон и његов друг понели су од скривенога блага само двадесет хиљада долара са собом, више несу ни нашли у ковану новцу. Сада им је први посао био, да од каквог трговца из Рио-Јанејира купе лађу за

дванајест хиљада долара. За три хиљаде долара исплатили су момке и набавили су којешта друго, што им је нужно требовало, и већ је било све приправно, да се крену на пут, кад приметише на велико своје чудо, да им је трговац с лађом заједно лепо умакао.

Ала ти је рђав свет! Покраду тако и лопове!

За онај новац, што им је још преостао, несу могли набавити лађу, мораше прибећи дакле јевтинију средству. Била је баш у пристаништу лађа, која је имала да однесе неке робове у Нову Оландију. Они се упознаду са капетаном и он их одвезе до Сиднија. Неки сто миља беху сада ближе своме благу. У Новој Оландији има доста ваљаних, честитих људи, никако чудо, пошто Инглеска већ од толико година шиље овамо лупеже и разбојнике. Од тих људи задобије Робертсон неколико на своју руку, и пошло би му за руком да њиховом помоћи захвати какву лађу, и тако постане господар на мору, да неје полиција, дочувши за то, цео план раскварила. Оба пробијева буду отправљена у Нову Оландију и мораше хоћеш не ћеш путовати у Хобартаун.

Патећи се, да не може горе бити, приспеду тамо. Новаца им је нестало и притежатељи десет милијона долара не имадоше ни толико средства, да набаве каку бедну барку, која ће их даље одвести.

Једно вече шета се Робертсон сав утучен поред обале амо тамо, кад га неки човечуљак запита:

— За што тако снужено, господару?

Робертсон га погледа. По јаци, на којој од се силне масти могло још нешто видети белог и светлог, могло се закључити, да је то капетан на некој малој лађици.

— Хвала вам на питању, капетане, одговори му Робертсон, коме као стрела јурну нека мисао кроз главу. — Имам доста узрока да будем сетањив, ако вам је стало до тога, а ми хајд'мо овде у ову крчму, а при чаши грога радо ћу вам саопштити, што ме тишти.

Путем приповеди мали, весели човечуљак: да је он капетан Томзон, да има једну добру лађицу, с којом обично лови мржеве, то му је занимање, да има прилично и добита. Пет до шест стотина долара на годину, то неје за презирање, није л' тако, најташу?

За то чу Томзон у крчми: Робертсон је подузимач трговац из Бразилије који тргује са бисером и са разном миродијом и да је пре кратка времена претрпео бродолом близу сендвичевих острва. Три своје лађе мораде напустити мору и валовима, ништа неје могао да спасе окром педесет буради, напуњених сребром, које је помоћу неколико својих људи, који су доцније сви у мору пропали, сакрио на некоме острву. Као што рече, сва му момчад пронаде до једнога, само се он и пријатељ му г. Вилијам спасоше. Ронђави и издргани, као прави божјаци дођоше у Хобартаун. Сада би ваљало прво и прво, да с острва донесу педесет буради сребра, који вреде

милијон и по долара; ако хоће дакле Томзон да да на то своју лађу, то ће за то добити пет стотина хиљада долара.

Очи малога капетана заблисташе не обичном ватром. За њега беше много и кад се каже пет стотина долара, колико мора мрожева и за те новце одрети, а сад му се на једанпут обећава по милијона, а ништа друго нема радити, но да их само донесе. Истина, ти су долари мало на страни, но за то је превознина доста масна.

Томзон потпише уговор, којим се обвезује, да са гг. Робертсоном и Вилијамом потражи Сајпанско острво и то педесет буради, и не гледећи шта је у њима, да их натовари на лађу своју, и за то ће од својих сапутника, чим доспу у Рио-Јанејиро, примити својих пет стотина хиљада долара у сребру.

Томзон поисправља одмах своју малу, бедну лађицу, узме још два лађара у службу, набави, као бајаги да лови бисер, пасоше за Маријанска острва, и кад је било све готово навезу се на море.

Неспретна их је лађа споро носила ка жељеној мети, читав дан не имадоше друга посла, него да запушују она места, на којима је лађа напукла, и да једеке, које је сваки појачи ветар раскидао, опет свежу. На послетку не стаде им и хране. На поласку је примио капетан Томзон на себе да набави јестива. Том приликом научи Робертсон од малог дебељка капетана, како се може помоћи у таким незгодама. Чим су среди каку лађу, стао је Томзон, и јадаше, с капом у руци, страноме капетану своју несрећу: како је он сирома ловац китова, како му је нестало хране, и дотле је тако мољакао, док му неје онај из милосрђа или да се опрости на лепе божје пружио пексимита (двоцека) и пијаће воде; и тај је опит понављао, кад год су среди коју лађу.

Одиста ориђинална мисао сести на лађу, па бити извештан, да ћеш све што ти узатреба испросијачити.

Робертсону се не допадале тај начин набављања хране ни најмање. Обећа, да ће се од сад сам постарати, да момци за јело и за пиће имају.

(Наставиће се.)

И з П р а г а.

(Епизод светковини и њени наставци. — Чешке женске. — Немачки „чехождери“. — Чешка омладина.)

Стајао сам на највишем месту поноситог Храчина, старе столице чешких краљева, стајао сам на том месту пуном историјских успомена, а облетаху ме слике из прошлости чешкога народа и стари поцрнео конак чешких краљева, што се наслања на нову краљевску зграду и у коме данас нико не станује, чији старински готски прозори изгледају као очно дупље, у коме

више живих очију нема, тај је конак заједно са древном Вацлавовом капелом стајао преда мном као сведок толиких прохујалих ведрих и крвавих дана, толиких историјских догађаја, и ту је тај једини случај, где, као што Берне вели, „људи ћуте, а камен говори“ — бејаш испуњен оним чудним суморним осећањем, што човека обузме кад стоји на месту историјских успомена, те му се мисли у далеку прошлост отму. Преда мном у долини пружила се стара „матка“ Прага, мирна и озбиљна — одмарала се од прошлих свечаних дана. Беше сада у тежатничком руву, не видоше јој се више на темену силне заставе, венци и други накити, не ори јој се више ваздух над главом од громовитих усклика, не врве јој више по улицама одушевљени људи — све је опет мирно и у обичном току. Ал' је „матки“ Праги дубоко у срцу остала успомена на тај свечани дан, и свима оним људима, што су по улицама врвили, још се већма прекалило срце на врелом пламену тадашњег одушевљења, још је већма прогледала свест, што су је громовити усклици потпуно протресли и пробудили. То не ће исчезнути, то је оно што остаје. И баш зато прашка светковина не беше само празна вика и играчка, само један живљи и фантастичан тренутак, што човеку кадкад у животу дође, али опет прохуји, а трага му не остаје никаква. Баш зато то није био тренутни ђор, у који се човек рад забаве или од дуга времена баца, да му мало устајана крв живље у жилама потече, а после да се од мамурлука испављује. Та светковина беше манифестација живота народног и снаге његове, беше жива и громовита изјава пред целим светом: да чешки народ живи и хоће да живи, и да су сви синови његови готови свој поједини живот за живот свога народа заложити. А браћа словенска, што дођоше Чесима у походе, дођоше не зато да кажу само по коју китњасту здравицу и да буду као нека занимљива стафажа целој светковини, него дођоше да и они ту свечану изјаву чешкога народа потпишу, те да покажу сајуженим противницима словенским: да Срби, Хрвати, Чеси, Словенци, Пољаци и Руси неће више у одсудном часу бити разтрзани и разбацани удови некога већ умрлог организма, него да су живи синови једне матере, који сваки имају свој индивидуални живот, али уједно знају за сродност и братство своје и готови су то братство делом засведочити. То је дакле што светковини тој даје значај њезин а особито у данашње кобно доба, што носи у крилу своје велике и одсудне догађаје. Тренутак светковински, у коме се то најјасније показало, беше банкет светковински.

Дакле банкет! Он беше наставак оној правој светковини полагања камена, што је у суботу била. На зеленом и мирисавом софијином острву, што га обливају вали плаве Влтаве, ту се у великој свечаној дворани скупише домаћини Чеси са гостима својим, да се братски поразговоре. Дворана беше лепо искићена народним бојама, у њој беше много дугих столова постављено, и за те столове посадише се неколико стотина словенске

браће. За столом у среди седео је старац Палацки са Ригером, Клаудијом, Пражаком, Русима, Мартињицем, Суботићем и др., за другим столом до њих седеше јужни Словени са лужичким Србима и Словацима: ту беху Мразовић, Смољар, Хурбан, Кујунцић, Костић, Гершић, др. Вошњак, Хорњик и др., за осталим столовима седеше остали Чеси, а међу њима по који гост. За средњим столом седела је и једна равнодушна, званично-озбиљна физиономија, на којој си могао одмах опазити, да нема трага од светковинског одушевљења, да је „по дужности“ овде, а то беше живо „око закона,“ прашки Раух, полицајни директор Штрауб са свима својим орденима. Ту се сад на банкету још ближе упознаваху браћа са разних крајева словенских, разговор и жива забава жуборила је по целој дворани, док на једанпут не устаде Урбанек, председник позоришног одбора, да прву здравицу каже. Иза њега одмах други устаде седи представник чешкога народа на овој слави Палацки, да и он коју рекне. Заиста човека необично дира, кад види у таквом тренутку пред собом човека, који је оседео у борби и радњи за народну ствар, и који је, може се казати, пратио и неговао развијање народне свести од колевке па до данашњег развитака њеног; па ако је икад осетио Палацки оно необично задовољство, што човеку даје свест о ваљано испуњеној народној дужности, то је морао заиста највећма осетити то, кад му допаде, да у име целог народа чешкога, као повереник и представник његов, чекићем удари у закладни камен народне просвете и будућности. Лепо је то по слободној вољи народа у име његово говорити пред светом! Са тим народним нимбом око седе главе говорио је Палацки на банкету. Говорио је као један од „најстаријих радника на пољу вародном“ о прошлости, садашњости и будућности свога народа, и морало је свакога, који ту беше електрисати, кад старац енергично и са млађаном ватром и патосом рече, да би се „данас морао срушити цео свод небески, да нас уништи!“ Али је Палацки у своме говору рекао и то: „Ни капи крви нисмо пролили, никакво насиље нисмо употребили, шта више ни затвора (тавница) нисмо морали трпети, да би дошли до цели своје.“ Ту се историк Палацки преварио, јер да преврне листове новије и најновије историје чешкога народа, па ће заиста наћи у тавницама толике патриоте чешке, наћи ће Хавличка, Сладковског, Грегера, Вавру, Барака и мл. др., који по мрачним тавницама патише и пате још за своје народно уверење и свој мушки рад око народне ствари. То су страдања, која се не смеју одрицати ни хотимице прикривати, то се мора увек цивилисаном свету износити на видик, то осветљава образ чешким патриотима а црни образ противницима њиховим! — Палацки високо стоји у очима свога народа и целога словенског и осталог света, он је по неумрлим заслугама својим на челу народу своме — али и млађи мученици народне ствари имају своје знаменито место у историји народној. Палацки је осим свега и с т а р а ц, па не може бити сасвим слободан од не-

ког ма и најмањег конзерватизма и „легализма“ — али млађе снаге морају напред са временом и олујним приликама његовим а не може увек подносити само „tichý pokrok“ (тихи напредак)! — Ригер говораше за Палацким. Ригер велики говорник, што изгледа као персонификација чешкога лава, говорио је ватрено и силовито о круни св. Вацлава, заносио је својим говорничким патосом и патриотским речима. Такав је човек у стању речи својом повести цео народ у крвави бој за народну ствар. — Ригер је у своме говору дирнуо најосетљивију жицу у срцу чешком, ентузијазам беше велики иза овог говора. „Ми Чеси нисмо парије међу народима, ми смо „шлехта“ (аристократија) међу народима; историја наша, то нам је наш племићки дијелом?“ Тако је за цело; народ чешки има знамениту прошлост и има своје важно место у историји просветног развитка светског, јер је у њему прво поникла мисао реформације; то је све истина и не може да се народни понос гласно не одзове горњим речима чешкога говорника; али — опет имамо једно „али“, а то је с обзиром на данашњи правац времена а и на данашње прилике. Ко каже да међу народима има „шлехте“ и „парија“, дакле да су једни народи аристократија, а други прости „пуци“, тај и нехотице допушта надмоћије једног народа над другим, тај допушта, да се н. пр. немачки народ на то позива, да он својом „културом“ стоји више од других народа, да дакле мора носити културу међу њих и у име те „културне мисије“ владати над њима; та теорија, што лежи у ригеровим горњим речима, не може бити теорија словенских народа, а не може бити ни теорија овога века, којим све већма демократско начело овлађује и овладати мора. „Сви су народи међу собом једнаки и браћа“, то је теорија нашег времена; а она друга теорија широм отвара врата трвењу и неспоразумљењу међу народима, јер ће онда увек једни народи хтети бити „шлехта“ међу народима, а други опет неће хтети бити парије, па ето трвења и борбе. Јели Ригер тиме можда хтео оним двома „народним“ аристократима, што уз њега седеше, да ослади њихово патриотство, казујући им, како је и народ, уз кога стоје, „шлехта“? Пре ће бити, да је то рекао у говорничком заносу, где је хтео да даде јака израза своме народном поносу! — Иза ова два говора већ се вали одушевљења таласаху кроз целу дворану, здравице и говори се стадоше низати, а одзивати им се „слава“ и „живио“; настаде свесловенски збор, јер се ту сада чу реч руска, српска, словачка, словенска, рушњачка и т. д. Словачки патриота Хурбан изазва својим говором не само одушевљење, него и весео расположеј, јер га је зачинио многим хумором. Од Срба подуже говорише Суботић и Гершић, а кратко Кујунџић и Чакра. Сви ови говори беху плодови онога одушевљеног тренутка, а и изазваху одушевљење у скупљеној браћи.

(Свршиће се.)

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Ј А *)

Српске књиге.

АБЕРДАР. Први јек. Ова је књига награђена из књиж. фонда И. М. Коларца. У Београду, у државној штампарији. 1868. На 16-ни, 3 л. и 20 страна с именима уписника. Стоји 50 н. а. вр.

ИНДИЈСКЕ ПРИПОВЕТКЕ епонеје из „Махабарате.“ Превео Сима Поповић. У Београду, штампано у државној штампарији 1868. На 16-ни, 1 л. 183 стр. Стоји 60 н. а. вр.

ИСТОРИЈА СВЕТА својим ученицима превео и прерадио Александар Сандић. Књига друга. (Историја средњег века.) 1868. У штампарији Игњата Фукса. У Новоме Саду. На мал. 8-ни, 112 стр. Стоји 45 н. а. вр.

ИЗВОРНА ДРАМАТСКА ДЕЛА Николе Недељковића, члана српскога народнога позоришта. Књига II. Краљ Милутин. Драмат у пет делова с песмама. У Новоме Саду, платонова књигопечатња. 1868. На 16-ни, 148 стр. Стоји 50 н. а. вр.

ПОСТАНАКЪ ФОНДОВА ШКОЛА СРБСКИ У РУМИ. У Новоме Саду. Платонова књигопечатња 1868. На 8-ни, 51 стр. Стоји 20 н. а. вр.

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА 2-ги одељак. Грађа за новију српску историју. Књига прва. Протокол шабачког магистрата од 1808. до 1812. године. 1868. У државној штампарији у Београду. На вел. 8-ни, 4 л. 222 стр. и 2 л. стварнога прегледа. Стоји 60 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

С А Д Р Ж А Ј.

Краљице и царице српске. II. О љуби краља Владислава. — Селима. Песма Мите Петровића. — Је ли крива судбина? Приповетка Љубена Каравелова. (Наставак). — Народне песме. — Како ваља држати кућу. (Свршетак). — Читаоцима јавног предавања „о јунацима и женама“ др. Лаза Костић. — Књижевност: Абердар; Индијске приповетке; Пастири; Цар-Стјепан. (Критика.) (Наставак). — Подлистак: Десет милијона долара. Приповетка Мавра Јокајије. (Наставак). — Из Прага. (Епilog светковини и њени наставци. — Чешке женске. — Немачки „чехождерци.“ — Чешка омладина.) — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.